

מדיניות של דילוג-רב – נתן אלתרמן

1

יש בינינו, כידוע, אנשי בטחון שסבורים כי הגבולות הנוכחיים הם יסוד לביטחונה של ישראל. למעשה, זו דעתם של אנשי הביטחון כולם, וההבדלים ביניהם לעניין זה הם רק הבדלי הטעמה והבדלי מסקנות, הלכה למעשה. גם מומחים צבאיים מאומות-העולם הביעו ומביעים את דעתם, מדי פעם, בזכות ערכם הביטחוני של הגבולות הללו. כדי שלא יהיו, אפוא, סבורים בעולם שחישובים כאלה יש להם ערך לגבינו, הסביר שר-החוץ בראיון שערך לעיתון "לה-מונד" שאין נימוק זה קובע.

"גבולות השלום" - כך אמר, "אינם חייבים להיות זהים עם גבולות הפסקת האש, כיון שהשלום אינו צריך אותם תנאים טריטוריאליים שהם מחויבי המציאות עקב צרכי הביטחון ובגלל היעדר שלום". זוהי נימה חדשה. לאחר שמערכת ההסברה שלנו סילקה בהצלחה את "הנימוק ההיסטורי", היא מורידה מסדר-היום גם את הנימוק הביטחוני. לפי זה מסתבר שלעת שלום בינינו ובין הערבים לא תהא ממילא שום משמעות למושג ביטחון, שכן לא הגבולות ישמרו על השלום, אלא שהשלום ישמור על הגבולות.

2

גישה זו יש בה היגיון, אך ההיגיון הזה יש לו תוקף רק בתנאי אחד: בתנאי שמתכוונים לשלום של אחרית הימים. אין ספק כי אותו שלום נצחי על אדמות, שבו יגור זאב עם כבש, לא יהיה זקוק לגבולות ביטחוניים מובהקים. מסתבר שאפילו ממשלות ומשרדי-חוץ לא יהיו דרושים בעת ההיא. יתר-על-כן, הוא לא יצטרך לכל גבולות שהם.

אלא שבינתיים מדובר, כידוע, לא באותו שלום-עולמים, אלא הכוונה היא לשלום מסוים מאד, שמחציתו האחת, זו שבידינו, היא בגדר משאלה הנהדפת אחור, ואילו מחציתו השנייה מופיעה לפי שעה בצורה של נאומי-השמד ערביים ובצורת החלטות משטמה-ונקם של ועידת חרטום.

על-כורחך אתה תוהה, אפוא, אם השלום הזה, אף אם יעלה בידינו למשוך ולמשות אותו בשערות ראשו מתוך סבך השנאה ותאוות-הנקם של שליטי ערב, הוא שלום שאפשר להטיל עליו, כבר עכשיו, מראש ומלכתחילה, את עול שמירת גבולותיה של ישראל ולהפקיד בידיו את בטחונה. נדמה כי מי שסבור כך מדלג דילוג רב מדי על פני תהום החלולות, אך מרגע שאתה משווה לנגדך את משקל בעיותיה של מדינת-ישראל, בעיות הבטחון והקיום פשוטו כמשמעו, אין לך ברירה אלא להסתייג מקפיצה זו מחשש ריסוק עצמות.

3

הסתייגות זו אינה דבר קל. זהו תפקיד אשר כל העוסק בו לא יינקה. שכן, מאחר שמדיניות-החוץ הישראלית דוגלת בשלום, היא רואה את כל המתנגד לה כמתנגד ממילא גם לשלום.

הזדהותה של מדיניות-החוץ שלנו עם השלום היא רבה כל כך, עד שהיא חדלה להבחין בינו לבינה. מי שקם וטוען כי אולי הגיע הזמן להחליף מדיניות זו באחרת, משיבים לו בחיוך סלחני שאין תחליף לשלום.

מי שטוען כי מדיניות זו סותרת יסודי-ציונות (כגון מהימנעות מעמידה עקרונית-לפחות על זכותנו לגבי ארץ-ישראל השלמה), משיבים לו שהציונות לא ידעה משאת-נפש נעלה מן השלום. מי שמתריס כנגד מדיניות זו, שהיא מותרת מראש על שטחים שהם ערובת-בטחון, עונים לו כי השלום חשוב מן השטחים.

וכשהשואל מוסיף ומעיר כי שלום זה עוד אינו בידינו וכי בעד כל ויתורים עקרוניים שאנו מותרים מראש אנו מקבלים הבטחות השמדה עקרונית, מסבירים לו כי השאיפה לשלום חשובה לא פחות מן השלום.

4

במזכירות מפלגת-העבודה הסביר שר-החוץ לא מכבר כי אפילו אם ידחו שליטי ערב את שאיפת ישראל לשלום, הרי יש לה לשאיפה זו חשיבות של נשק פוליטי דינאמי, המרחיק מעלינו את סכנת הבידוד בזירה הבינלאומית. כנגד דיעה זו יש, כידוע, נטיות וסימנים המעידים כי אין סכנת הבידוד בזירה הבינלאומית מתרחקת מעלינו ופעמים נדמה שהיא דווקא מתקרבת.

על-כל-פנים ברור כי מבחינה עקרונית אין השאיפה לשלום, כשלעצמה, גורם מספיק ליצירת דימוי מעורר-אהדה תמיד ובכל הנסיבות.

שכן לשאוף לשלום ולשחר אותו בכל הכנות יכול גם הכובש, או הליסטים, שעשה מלאכתו ולאחר מכן אין הוא מבקש אלא לישב בשלווה והוא מושיט ידו להתפייסות ולפשרה.

הנחה זו אינה עיונית בלבד. על אף טענותיו ומאמציו של משרד-החוץ אנו רואים כי זהו למעשה הדימוי הישראלי ההולך ודוחק מפניו את כל שאר הדימויים החיוביים, והוא הולך ומשתרש בדעת-הקהל בעולם.

אמרנו שתהליך זה מתרחש על-אף מאמציו של משרד החוץ, אך למעשה מספק משרד-החוץ סיוע רב וחשוב לתהליך זה, והוא משיג זאת על-ידי שיטת הסברה שלו, העושה הכל כדי לשרש ולעקור את הרושם שעמידתה של ישראל בשטחים המוחזקים – ולוא רק עד למשא ומתן – היא עמידה שיש בה צידוק בטחוני, היסטורי, או כל צידוק שהוא, פרט לעובדת הכיבוש.

5

לפני ימים אחדים הובאו בעיתונינו דברים מתוך ראיון של שר-הביטחון, רב אלוף משה דיין, עם כתב של עיתון הולנדי. הפיסקה שאני מצטט להלן אינה מתכוונת אולי לעניין שאני עומד עליו כאן והיא נאמרת אולי בהקשר אחר, אך יש בה, כמות שהיא, משום התראה חדה ואכזרית מפני אותה סכנת בידוד אשר משרד-החוץ מתברך כל-כך בסילוקה ובמניעתה.

בעמדו על כך שעלינו להיות נכונים תמיד להתחדשות המלחמה, אמר שר-הביטחון כי אם תפרוץ מלחמה "עלינו להבין כי העולם יראה במעשי האיבה הגלויים של הערבים ובניסיונותיהם לגרש אותנו מעמדתנו הנוכחית, מערכת הגנתית גרידא, אשר כל מטרתה הוא כיבוש מחדש של השטחים המוחזקים".

טענתה העיקרית של מדיניותנו בעניין "הבסיס האיתן" שהיא עומדת עליו ובעניין הצלחתה במניעת הבידוד הפוליטי, על-ידי הימנעות אישור עקרוני ומעשי לעמידתנו בשטחים המוחזקים, מופרכת כאן בדרך שאינה צריכה פירושים.

6

למעשה, אילו ביקשה מדיניותנו לנקוט היפוכו של קו הסברה זו, ולפעול למען הבלטת הלגיטימיות של עמידתנו ב"שטחים", לא הייתה צריכה להמציא יש מאין. לגיטימיות זו, סמיכות זו שבין העם היהודי ובין חבלי-ארץ כמו יהודה והשומרון, יש לה, על אף הכל, שורשים עמוקים בתודעתם של עמי הנצרות. במידה שמציאותנו בארץ, מאז

ראשיתה של הציונות, נסתייעה באהדתה של דעת-קהל עולמית, שהשפיעה על הממשלות, נבעה אהדה זו משורשיה של אותה הכרה היודעת שאין היהודים זרים בחבלי-ארץ אלה.

על-כל-פנים, הסברת הלגיטימיות הזאת הייתה יכולה להתמודד בהצלחה עם טענות הבעלות של ממלכת ירדן, שזכויותיה המדיניות על שטחים אלה נובעות מתשע עשרה שנה של שלטון כיבוש שלא הוכר על-ידי שום סמכות בינלאומית וראשיתו בהפרה גלויה של החלטות או"ם.

הימנעותה של מדיניותנו מכל טיעון ואישור של זכות בשטחים אלה היא שגרמה במידה מכרעת ששטחי יהודה והשומרון מכונים כיום בפשטות בשם "טריטוריות ערביות", אף בפי אוהדיה של ישראל. היא שגרמה לכך שאפילו בשעה שהעולם משבח את המשטר השורר בשטחים המוחזקים רואה בו מופת מדיני וצבאי, נשמעים שבחים אלה כהערכה להישגיו של שלטון כיבוש ארעי ותו לא. כגון אותו מאמר של שבח ואהדה ב"דיילי טלגרף", שקבע כי המשטר שהנהיגו הישראליים בגדה המערבית הוא אפילו ליבראלי יותר ממשטר הכיבוש האמריקאי, בשעתו, ביפן. קורת-הרוח שבה נתקבל אצלנו שבח זה אף הוא מעיד כי שום גוון נוסף, המבדיל בין עמידת האמריקאים ביפן, למשל, ובין עמידתה של ישראל בשומרון וביהודה, אינו עולה כיום לא רק על דעתם של זרים, אלא אף על דעתנו אנו, שום אבק הרהור נוסף ושום חיידק של הרגשת שוני וייחוד אינם משבשים כיום את היוניזאציה הזאת של יחסנו לבעיית "השטחים".

דומה כי אחד הזינוקים העזים והמרשימים ביותר של מערכת ההסברה החיצונית שלנו, היה הזינוק שקם בשעתו לעקור מדעת-הקהל בעולם כל שמץ הרהור, העשוי למצוא משמעות מסוימת באותם צווים של משרד-הפנים שקבעו כי יהודה ושומרון אינם "שטחי אויב".

וכך בכל הזדמנות ובכל צורה, הן ברובד הממשלתי והן מחוץ לו, וכך עד לדר' נחום גולדמן, שהסביר כי דעתו כדעת המתונים בישראל, שהם רובו של העם והם מבכרים הסדר של שלום על החזקת שטחים.

ישראל מצויה כיום – כך אמר – במצב שיש בו אפשרויות גדולות ואם היא תתנהל כראוי יכולה מדיניותנו להביא לידי כך שהעולם הערבי יכיר בקיומה וייתכן גם שהמעצמות הגדולות יתנו ערובות של ממש לביטחונה בעתיד.

7

חזון נעלה זה של עתיד, ששיאיו הנשקפים מרחוק הם הכרה בקיומה של ישראל, בצירוף בטחון הנשען על ערובה של המעצמות, נתקבל ללא כל הרגשת צרימה ורתיעה. אדרבא, בתוך האווירה המדינית הכללית היה בו אפילו צליל של חגיגות מרוממת את הנפש. רק מעטים תהו אולי על כך שחזון זה, אשר אין בו דיבור וחצי-דיבור על עליה ושיש בו, כנגד זה, ויתור על עיקרים של ארץ-ישראל, יוצא דווקא מפי אדם שהוא נשיא ההסתדרות הציונית לשעבר.

ובאמרנו "לשעבר", אנו מתכוונים לא לתפקיד-הנשיא, שדר' גולדמן עודו משמש בו, אלא רק להסתדרות הציונית.

8

דלילותה של מדיניותנו ניכרה גם בדרכי פולמוס שלה עם המערערים עליה. עיקרם של דרכי ויכוח אלה – הדבקת כינויים שכבר נעשו שיגרה, כגון שוביניזם, ואפילו פאשיזם וכיוצא באלה, יחד עם יחוס כוונות וסיסמאות שהיא מייצרת אותן על-מנת להתווכח עמהן, כגון "אף שעל אדמה" או "סיפוח ויהי מה".

דומה כי איש מבין המערערים על מדיניותה של ישראל כיום אינו סבור, ולא היה סבור מעולם, כי אפשר להחליף אותה על-ידי הצהרה ישראלית על "סיפוח השטחים" וסוף-פסוק.

שכן השאלה אינה שאלת הצהרה של ריבונות והחלפת נוסחה בנוסחה. השאלה היא אלת מערכת של מושגים אחרים, של מנטאליות אחרת, של השלטת חוקי-הגיון טבעיים ונכונים שמכוחם היו אפילו עניינים "מפוקפקים" כמו מעשה ההתנחלות בגוון עציון, שנראה כה מופרך בראשיתו, ושעכשיו הוא מובן מאליו, או תחילת ההיאחזות בחברון כיום, צריכים להיעשות ממש מעצמם, לא כעניין של הצהרה אלא כדבר שהוא מסוג הרפלקסים הטבעיים

הקובעים את חיי הגוף. דרכי הנדודים הארוכים של דברי ימי העם, עד לרגע הפגישה עם יהודה והשומרון, היו צריכים להימשך מאליהם, עוד סנטימטרים אחדים, מכוח תנופתם הטבעית, כדי שמעשה היאחזות כאלה יסתדרו אף ללא כל הסדר וייראו כתכלית העמידה בשטחים הללו. דברים אלה יכלו להיעשות, כידוע, בלי לתת פתחון-פה לשום טענות נישול או דיכוי ולהיות חלק לא-נפרד מן המדיניות רבת-התנופה וההשראה בשטחים המוחזקים. גישה ציונית טבעית הייתה מעמידה גם את שאלת המבנה האתני והפוליטי של תושבי הגדה באור נכון, כשאלה של מדיניות-פנים, במסגרת הריבונות היהודית, אשר אינה מוציאה מכלל אפשרות פתרון של אוטונומיה, בתנאי שפתרון זה יהיה מושתת על עקרון שוויון-זכויות אזרחי ופוליטי ועל עקרון הריבונות המדינית היהודית. מדיניות זאת הייתה מעמידה גם את השאלה הדמוגראפית במקומה-הנכון, לא כשאלה של עודף אוכלוסיה ערבית, אלא כשאלה של חסרון עליה יהודית, שבלעדיה גם מדינת ישראל בגבולותיה הקודמים אין לה עתיד. מדיניות ציונית טבעית לא הייתה נותנת מקום לאותה תיאוריה שמתוכה משתמע כי לשם שמירת אפיה של מדינת ישראל יש לוותר על לבה של הארץ. שמירת האופי היהודי של המדינה צריך להיות לא נימוק לנסיגה, אלא ראש הנימוקים לעמידה "בשטחים" אלא שקבעו את זהותו של העם היהודי, כשם שהעם היהודי קבע את זהותם, ובלעדיו הם שטחים בלי שם ובלי זכרון. החרדה לאפיה היהודי של המדינה אין לה ולא ייתכן שתהא לה אלא מסקנה אחת: עליה מן התפוצות. האופי היהודי של המדינה יובטח לא על-ידי ויתור על ארץ-ישראל, אלא על-ידי אי-ויתור על עם ישראל, זו השאלה כולה.